

De beteekenis van het maatschappelijk werk
in dezen tijd¹⁾

door Mr M. J. A. MOLTZER.

Wanneer men wil spreken over de beteekenis van een verschijnsel of van een complex van verschijnselen in dezen tijd, dan zal men goed doen zijn beteekenis in het algemeen, en daarnaast de waarde ervan juist in den tegenwoordigen tijd te belichten.

Ondertusschen, men kan deze twee wel onderscheiden, maar niet scheiden. Immers, wanneer men over een verschijnsel in zijn algemeenheid spreekt, dan mag men niet uit het oog verliezen, dat het in den tijd ontstaan is en in den tijd weer zal vergaan, en wanneer men de waarde van een verschijnsel naar voren wil halen, juist voor een bepaald tijdsgewricht, dan zal men ook aan de eeuwig geldende beginselen, die er in zijn belichaamd, de noodige aandacht moeten schenken. Ja, het zou wel eens kunnen blijken, dat in een bepaald tijdsgewricht de waarde van een verschijnsel juist bijzonderlijk in de eeuwige schatten, die het bergt, is gelegen.

Wij vragen vanmiddag naar de beteekenis van het maatschappelijk werk. Maatschappelijk werk is een vorm van systematisch opgebouwde hulpverlening van menschen aan medemenschen, die in maatschappelijken nood verkeerden en die zichzelf daaruit hetzij tijdelijk hetzij blijvend niet kunnen verlossen.

Deze vorm van hulpverlening zou onmogelijk hebben kunnen ontstaan, wanneer er niet in de diepte een natuurlijke en een geestelijke verbondenheid, wijder en nauwer, tusschen de menschen bestond en gegroeid was. De kracht, die in het bijzonder haar zegenrijke werking in deze heeft uitgeoefend, is de liefde geweest en wel een vorm van liefde, die kan worden aangeduid als een mengeling van de Christelijke liefde, welke het verlorene zoekt, en de algemeene menschenliefde, die den mensch in zijn aardsche bestemming terecht wil helpen.

Beschouwen wij het maatschappelijk werk in zijn algemeenheid, dan

¹⁾ Toespraak, gehouden ter gelegenheid van de viering van het veertigjarig bestaan der school voor Maatschappelijk Werk te Amsterdam, op Zaterdag, 16 December 1939.

dringen zich twee groote vragen of vragenreeksen in het bijzonder naar voren.

In de eerste plaats deze, wat de werkelijke aard van de liefde is, en in de tweede plaats, of de liefde in maatschappelijk werk een aanvaardbaar en bruikbaar instrument heeft gevonden.

Er is misschien niemand geweest, die den geweldigen invloed van de liefde in de geschiedenis dieper heeft gepeild dan Friedrich Nietzsche. In de in Christus geopenbaarde liefde heeft deze ziener de kracht onderkend, die het geestelijke gebouw, dat hij ontwierp en optrok, dreigde te ondergraven. Vandaar dat hij in haar zijn machtigste vijandin ontdekte en haar daarom den oorlog tot het bittere einde verklaarde. Nietzsche heeft geworsteld met de vraag, uit welke bron die liefde ontsprong, die kracht, welke dwars inging tegen wat hij zag als te strekken tot het doel, dat in de schepping verstoken lag: de geboorte van den enkelen Uebermensch.

In zijn Zur Genealogie der Moral heeft hij ons van zijn groote ontdekking kond gedaan. Die liefde, aldus Nietzsche, is geboren uit ressentiment, uit de wraak, die Israël, dat slavenvolk, op zijn machteloosheid nam. Den haat van dat volk tegen al wat voornaam en edel was, koelde het door de ellendigen, de onmachtigen, de laagstaanden tot de werkelijk goeden te verheffen. Dien haat schiep het om in liefde: eine neue Liebe, die tiefste und sublimste aller Arten Liebe. In de persoon van Jezus heeft de zwarte kunst van Israël haar grootste zegepraal gevierd. In hem heeft het zijn dorst naar wraak volkomen bevredigd door in en met hem tot een Umwertung aller Werte te komen en met het paradoxale symbool eines Gottes am Kreuze te triomfeeren over alle voornamere idealen. Aldus stelt Nietzsche zijn Herrenmoral van de macht tegenover de Sklavenmoral van de liefde.

Tot de enkele weinige werkelijke levensvragen, waarvoor de mensch gesteld wordt, behoort deze, of Nietzsche gelijk heeft, dat de liefde uit niets anders geboren is dan uit het gevoel van onmacht en uit het ressentiment, dat door dat gevoel heen baan breekt, dan wel Jezus, wanneer Johannes uit zijn geest schrijvende getuigt: „Geliefden, laat ons elkander liefhebben; want de liefde is uit God, en een iegelijk, die liefheeft, is uit God geboren, en kent God. Die niet liefheeft, die heeft God niet gekend; want God is liefde” (I Joh. IV vs. 7—8).

Vindt de liefde haar oorsprong in een lagen hartstocht dan wel is zij geweld uit een bovenwereldlijke bron? Of anders gesteld: Gaat het in de schepping om elken mensch of om dien enkelen Uebermensch, die gedijt op den akker, waarop de overigen slechts als meststof dienst doen?

Om op die vraag of vragen antwoord te ontvangen keere een elk in zichzelf in, want dit antwoord kan slechts gegeven worden in groote waarachtigheid tegenover zichzelf.

Zou het alleen maar zijn, omdat wij ons in de stilheid van onszelf zoo

heel klein, zoo heel nietig gevoelen, omdat wij ons zoo volkomen bewust zijn van niet tot Uebermensch voorbestemd te wezen, dat wij gelooven in de liefde? Zou het niet anders zijn dan een kunstgreep, de greep van de zwarte kunst der wraak, waardoor wij uit onze onmacht een wapen smeden tot zelfverdediging uit zelfbehoud en waardoor ons geheele wezen is vergiftigd geworden? Is de vernietigende kritiek, die wij op onszelven uitoefenen, een door en door valsche deemoed, of is zij de toegangspoort tot krachten, die niet uit ressentiment of welke andere aardsche drift ook geboren zijn, waarvan Paulus op deze wijze getuigenis aflegde: „En Hij (God) heeft tot mij gezegd: mijne genade is U genoeg; want mijne kracht wordt in zwakheid volbracht” (II Kor. XII vs. 9).

Neen, wij gelooven: het is geen wraakneming op onze machteloosheid, maar een bovenzinnelijke kracht, die de menschelijk hubris, den hoogmoed breekt en ons leert buigen en dienen, welke zich in de liefde openbaart. Wij gelooven in haar; wij gelooven in haar in dien zin, dat wij met volstreckte zekerheid weten, dat zij, geboren in bovenwereldlijke regionen en haar voedingsbodem vindende in de natuurlijke saamhoorigheid van het menschengeslacht, onoverwinnelijk is, en dat wij ons aan haar niet door lagen hartstocht gedreven maar uit innerlijke vrijheid overgeven.

In deze sfeer is het maatschappelijk werk ontkiemd en tot rijpheid gekomen. Het leeft uit de overtuiging, dat elk menschenleven zin heeft, doel in zichzelf is, zooals Kant het uitdrukt. Het maatschappelijk werk ziet dat doel naar twee zijden gericht, naar omhoog en naar de aarde. Doel is de levensontplooiing naar binnen en naar buiten.

Indien het maatschappelijk werk zou steunen op krachten, die van deze wereld waren, zou het huis, dat het zich heeft opgericht, op zand zijn gebouwd. Het maatschappelijk werk staat of valt met de gegrondheid van het geloof in de liefde.

Intusschen, voor het zijn of het niet zijn van het maatschappelijk werk is ook van groot belang de vraag, of het een deugdelijk instrument is voor die liefde. Is het ter verwezenlijking van de liefdesgemeenschap der menschen een bruikbaar middel naast andere of kan het beter door andere worden vervangen? M. i. is het een onmisbaar element in de samenleving en zou deze op noodlottige wijze verarmen, als het maatschappelijk werk daarin geen herberg vond. Maatschappelijk werk is een vorm van hulpverleening en wel een hulpverleening aan menschelijke wezens, die zichzelf tijdelijk of blijvend niet kunnen helpen.

Een ieder is aangewezen op de hulp van anderen. Door alle betrekkingen heen, waarin de mensch tot medemenschen staat, zijn hulpbetrekkingen verweven. Wij allen zijn hulpbehoevende wezens en kunnen geen voet verzetten zonder van de hulp van anderen gebruik te maken.

Er zijn velen, die zich de noodige hulp op overdadige wijze kunnen

verschaffen, waardoor het hun verborgen blijft, hoe hulpbehoevend zij zijn. Dat zooveel in de wereld te koop is, doet het besef van verbondenheid en van het in hulpbetrekking tot elkander staan der menschen verloren gaan. Zelfs staat te vreezen, dat velen niet in het minst beseffen, dat de ware uit de ziel geboren hulp voor geen aardsch goed te verkrijgen is.

Er zijn evenwel nog duizenden en duizenden, die zichzelf de hulp niet kunnen verschaffen, die zij noodig hebben, deels omdat de maatschappij zoo droevig gebrekkig is ingericht, deels omdat zij daartoe de noodige capaciteiten missen. Zij vragen om geholpen te worden, zij vragen niet alleen om materiele hulp, maar bovenal om de hulp, die slechts door den enkelen mensch kan worden verleend. Zij zijn slechts geholpen, wanneer er menschen zijn, toegewijde menschen, die zich hun lot aantrekken, alsof het hun eigen ware.

Die hulp kan materieel gelegen zijn in verbetering van maatschappelijke omstandigheden en in bijstand bij een persoonlijk gebrek. Maar zij beantwoordt slechts aan haar doel, wanneer daarin spreekt een kracht, die niet van deze wereld is.

Nu kan men zich afvragen of maatschappelijk werk in de vormen, zooals wij het kennen, van maatschappelijk hulpbetoon, kinderbescherming, kinderverzorging, arbeidszaken, volksontwikkeling, jeugdwerk, sociaal-hygiënischen arbeid enz. een geëigend middel is om de hulpbehoevenden van dienst te zijn. Het is natuurlijk onmogelijk in deze korte spanne tijds, waarin ik Uw aandacht in beslag neem, bij elk dier vormen na te gaan, waarom die persoonlijke hulp volstrekt geboden is. Liever beperk ik mij tot een enkele algemeene vraag.

Dikwijls hoort men het bezwaar, ja het vernietigend oordeel uitspreken, dat het maatschappelijk werk niets dan lapwerk is. Een oudleerlinge, wijkverpleegster, schreef mij dezer dagen, dat zij mij toewenschte, dat de School voor Maatschappelijk Werk den langsten tijd had bestaan en de opleiding spoedig niet meer noodig zou wezen; immers de maatschappij moest anders opgebouwd worden. Men moest tot de grondoorzaken teruggaan, dan was al dat lapwerk niet meer noodig. Welk een misverstand! Het is de oude leus: verander de omstandigheden, waarin de menschen leven, dan is alles in orde.

Wie, die het wel meent, zou niet wenschen, dat de maatschappij er geheel anders uitzag dan zij doet. Wie, die niet met onverschilligheid aan het maatschappelijk leed voorbijgaat, staat niet versteld over het feit, dat de menschheid eensdeels niet willens, anderdeels niet in staat blijkt te zijn het bestaan van tallozen dragelijker en menschwaardiger te maken. Daar rust een diepe schuld op ons, dat wij zooveel onrecht doen en toelaten. Maar laten wij ons hoeden voor leuzen, voor het geloof in geneesmiddelen, die alle kwalen heeten te genezen. Laten wij de propaganda daarvoor over aan

kwakzalvers, die beloven maar niet kunnen nakomen. Maatschappelijk werk zou maar lapwerk wezen. Deze als disqualificatie bedoelde betiteling, wordt door mij als qualificatie volkomen aanvaard. Maatschappelijk werk is lapwerk.

Is het daarmee veroordeeld? In geenendele! Evenmin als het werk van den schoenlapper, die in zijn eerzaam beroep door het verzolen van schoenen deze weer in behoorlijken staat weet te brengen. Evenmin als dat van de huismoeder, die een broek of jas oplapt, wat een waarde vertegenwoordigen kan veel grooter dan die van het fraaiste confectiepak.

Er wordt tegenwoordig een economische theorie gepropageerd, die van restauratie niets wil weten en alleen heil verwacht van het vervangen van het oude door het nieuwe.

Is deze methode ook op menschen van toepassing? Misschien zijn er, die dit niet zoo heel sterk afwijzen. Hoe het zij, ook al zou het mogelijk zijn de slechte omstandigheden, waarin de menschen leven, totaal op te ruimen en in goede te herscheppen — wij zullen ons hiertoe maar bepalen — dan nog blijven er vele menschelijke wezens, die de persoonlijke hulp niet kunnen ontberen, welke mede hen in staat moet stellen zich in die omstandigheden terecht te vinden.

Zeker, ook de mensch moet om met Paulus te spreken, gelijk hij doet in den brief aan de Efezen, den ouden mensch afleggen en vernieuwd worden in den geest zijns gemoeds, maar dit is niet menschen- maar Gods werk. Het werk van menschen aan en voor menschen is en blijft lapwerk, doch wachten wij er ons voor het daarom te verachten.

In deze wereld hebben wij naast elkaar, heel dicht naast elkaar te staan om elkander te helpen in de chaos van het menschelijk bestaan eenige orde te scheppen en daarbij hebben de zwakkeren de hulp der sterkeren zoo bitter noodig, wil er iets terecht komen van hun leven in de maatschappij. God wil immers niet, dat één der kleinen verloren gaat (Mtt. XVIII vs. 14). En kent het evangelie zelfs niet waarde toe aan het reiken van een enkele beker koud water (Mtt. X vs. 42)? Hoe dor en arm zou de wereld worden, wanneer er geen menschen meer gevonden werden, die zich de nooden der kleinen aantrokken, zich verdiepten in hun lief en leed, bereid waren hun dagelijksche zorgen te deelen, hun den weg te wijzen in deze moeilijke wereld. Onschatbare levenswaarden zouden verloren gaan. Maatschappelijk werk is klein werk, maar klein werk aan heel groote belangen, de belangen van menschen, die geroepen zijn tot een bestaan, waarop de menschelijkheid haar stempel alleen kan drukken, wanneer zij daarbij geholpen worden door medemenschen, die weten de hoeders van hun broeders te zijn.

Dat is de beteekenis van het maatschappelijk werk. Daar is niets dat het vervangen kan. Geen maatschappelijk herstel, geen arbeidersbeweging,

geen coöperatie, geen sociale wetgeving zullen overbodig maken de persoonlijke hulp aan de maatschappelijk zwakkeren van toegewijde krachten in dienst van de liefde.

En nu de beteekenis van het maatschappelijk werk in dezen tijd. Ik meen, dat het juist nu, in dit tijdsgewricht van bijzondere waarde is. Bij de bespreking van de beteekenis van het maatschappelijk werk in het algemeen heb ik twee onderwerpen aan de orde gesteld: Ik heb trachten te peilen het diepste beginsel, waaruit het maatschappelijk werk leeft, en het daarna getoetst op zijn bruikbaarheid. Aan zijn beginsel en aan zijn bruikbaarheid moge ik ook meten de beteekenis van het maatschappelijk werk juist in dezen tijd. Wat het eerste betreft: Wat is de vreeselijke dreiging in de krachten, welke thans zich het sterkst doen gelden? Dit, dat het laatste woord aan de macht zou wezen, die aan vernietiging prijsgeeft, wat haar weerstaat. Het menscheijk vernuft schijnt zich volkomen in dienst te hebben gesteld van de brute kracht. En het allerdroevigste is feitelijk nog niet eens, dat de wil tot de macht allerwege den kop opsteekt, maar dat hij tot een ideaal wordt verheven; dat hij zich steekt in het kleed der schoonheid. Wie in de kunsttijdschriften van sommige landen de reproducties beschouwt van wat er aan moderne bouw- en beeldhouwwerken geschapen wordt, wordt er door getroffen, hoe vooral daarin gewekt wordt de indruk van forsheid: het is alles geweldig, wat ons oog wordt voorgehouden. Zie het beeld van den mensch: een zekere fierheid en adel kan hem moeilijk worden ontzegd, maar het is de fierheid van den leeuw en de adel van den adelaar. Wel is zijn voorhoofd hoog en zijn gelaat streng van lijn, maar wat ons vooral opvalt in zijn regelmatige gevormde gespierde gestalte, die in de veel meer dan levensgrooten proporties nog sterker uitkomt, dat is de uitgesproken wil tot heerschen.

Misschien worden wij in verleiding gebracht daarbij te denken aan Juvenalis' bekende woord: een gezonde geest in een gezond lichaam. Zeker, er gaat van deze leuze een groote bekoring uit, maar zelfs als daarin niets leelijks zou steken, wat achter het schoone verborgen blijft, dan nog kunnen wij moeilijk aannemen, dat in onze gebroken wereld aan deze zinspreuk het laatste woord zou wezen. Het schijnt nog noodig te wezen, hoe dikwijls het reeds verkondigd is, eraan te herinneren dat in de zwakste lichamen de edelste geesten kunnen huizen en dat het gezondste lichaam meermalen een armzalig innerlijk leven omhult.

Waarlijk, ook wij gelooven aan kracht door vreugde, maar dan eischen wij, dat deze vreugde niet ten koste van de smart der zwakken zal worden genoten en dan vergeten wij niet, dat de vreugde om de eeuwige goederen een veel dieper gefundeerde kracht ontwikkelt dan die om het aardsche welzijn.

Het maatschappelijk werk roept allen op, die een tegenwicht willen vormen tegen de strekking van dezen tijd. Het doet dit, omdat het in zichzelf gelooft. Het gelooft in de verbondenheid van alle menschen, het gelooft in het recht, dat ieder mensch heeft tot ontplooiing van zijn innerlijk leven en van de gaven van hoofd en hand, het gelooft in de onoverwinnelijkheid van de kracht, waaruit het leeft, omdat die haar oorsprong heeft niet in menschelijke driften, maar in God. Het gelooft, dat bovenal door de liefde de wereld genezen kan, voor zoover zij geneeslijk is.

Daar is niets, waaraan onze tijd dringender behoefte heeft dan aan openbaring van de macht der liefde.

En wat de bruikbaarheid van het maatschappelijk werk in dezen tijd betreft, naast de vreeselijke dreiging, dat in onze dagen de hoogste beginselen met voeten getreden worden en tijdelijk tenondergaan, is er het ernstige gevaar, dat door dezen ondergang van beginselen ontelbare menschen ondergaan.

Ik sprak van gevaar. Het is geen gevaar meer, het is geen dreiging meer, het is voor een groot deel al naakte werkelijkheid geworden. De maatschappelijke nood, waarin door de hardheid van dezen tijd, tallozen zijn komen te verkeerren, is nog veel omvattender en schrijnender geworden dan hij reeds was. Denken wij slechts aan twee groepen: aan de werklozen en aan de uitgeweken en verjaagde Joden. Ik zou ook van andere groepen kunnen gewagen. Wij hebben geen flauw besef van wat er nu reeds aan leed, ook, ja juist maatschappelijk leed geleden wordt in de gezinnen van vele gemobiliseerden.

Men heeft wel eens in een zekere zelfgenoegzaamheid, althans misprijzend gezegd, dat de maatschappij enkel uit gesteunden zou gaan bestaan. Ik ben echter van oordeel, dat er niet te veel maar te weinig gesteund wordt. En dan denk ik niet zoozeer aan steun aan geld en goed, maar dan denk ik bovenal aan zedelijken steun, aan hulp van mensch tot mensch.

Als eens na elkander konden optreden een kinderrechter, een schoolarts, een geestelijke, een ambtenaar voor de Kinderwetten, een reclasseeringsambtenaar voor volwassenen, een woningopzichteres, een wijkverpleegster, een maatschappelijk werkster voor zieken, een directeur van een volkshuis, een welfareworker in een onderneming, een directrice van een vacantiëkolonie, een leider van een werklozen-internaat enz. enz. en één voor één vertelden van een enkel geval, waarmee zij in hun dagelijksch werk in aanraking waren gekomen, niet een heel bijzonderlijk voor de gelegenheid gekozen geval maar één, willekeurig uit de vele genomen, men zou verstommen van pijn.

Naast andere middelen heeft het maatschappelijk werk juist in dezen tijd zulk een diepe beteekenis, omdat de wereld roept om wat de Engelschen noemen personal service, persoonlijke belangstelling in het wel en wee van

hen, die in nood verkeerden, persoonlijke hulp aan hen, die zich daaruit niet kunnen redden. Ook hier geldt, dat de velden wit zijn om te oogsten maar dat de arbeiders weinige zijn.

Daar gaat door de maatschappelijke zorgen ontzaglijk veel geestelijke kracht verloren. Neen: er wordt niet te veel steun maar veel te weinig steun verleend.

En het doel van dien steun? In alle verscheidenheid is het: meer menselijkheid, meer orde, vooral geestelijke orde in het leven. Maar het allerhoogste wordt eerst bereikt, als de hulpbehoevende zijn menselijkheid dáárin beleeft, dat hij zelf geroepen is tot helpen, tot dienen, tot liefhebben. Ieder maatschappelijke werker weet ervan te vertellen, hoeveel hij ontvangt juist van degenen, voor wie hij werkt.

Eens trof ik in een gevangenis een jongen man in het boek van Albert Schweitzer, Aan den Zoom van het Oerwoud lezende aan. Wij spraken er samen over en toen brak het in hem los: „Had ik in mijn leven dezen man mogen ontmoeten! Wat zou ik geven, wanneer ik naar Lambarene mocht gaan en onder hem werken!”

Ik wil deze uitlating geenszins overschatten maar nog minder onderschatten. Hier openbaarde zich in een hulpbehoevende de drang om zelf een helper te mogen wezen. Is dat zoo onnatuurlijk? Is het niet nog altijd zaliger te geven dan te ontvangen? Een directrice van een vacantiëkolonie voor gebrekkigen heb ik eens hooren betoogen: „Zeker, ook bij ons kibbelen de kinderen onder elkaar en kunnen zij vreeselijk lastig zijn. Maar toch bestaat bij hen, naar mij voorkomt, meer dan bij normale kinderen het besef van saamhoorigheid, omdat zij intuïtief aanvoelen hun eigen en anderer gebrekkigheid, waardoor zich in hen een grootere bereidwilligheid ontwikkelt elkaar te helpen; de grooteren de kleineren, de minder de meer gebrekkigen.”

Juist hier kan de nood in een deugd omgezet worden. Het is toch een bekend feit, dat de meeste hulpvaardigheid aangetroffen wordt, waar het meest geleden wordt. Leest U eens het onlangs uitgegeven boekje van den heer de Bruin, over zijn clubhuis De Musschen, in één van de armste wijken in den Haag, vlak bij het Station Hollandsche Spoor gelegen; leest U eens dat schetsje over vrouw Brouwer, een mooie Alpenbloem op Hollandschen bodem genoemd. In de griebus, zoo heet die buurt in den volksmond, was die vrouw Brouwer bevallen van haar zooveelste. De Ritmeester, dat is een buurvrouw, had al een lekker krachtig soepje gebracht, van best kalfsvleesch getrokken. Maar er werd veel meer binnengedragen. En dan staat er: „Vele gaven stonden in de armoë-woning van bewoners uit de griebus. Nood maakte juist de zielen van deze onbeheerschte levens het snelste week. Dan was er iets van het goddelijke, dat in ieder mensch is, dat openbrak in groote warme menselijkheid.”

In de laatste bladzijden van zijn zoo even genoemde boek, Aan den Zoom van het Oerwoud spreekt Albert Schweitzer van de zware schuld, die op ons en op onze beschaving rust om den nood te lenigen van hen, die daar in de verte aan de door hem beschreven ziekten ten offer vallen. Wie zijn volgens Schweitzer tot die leniging geroepen? En dan gewaagt hij van de broederschap der door het leed geteekenden. Mochten de maatschappelijke werkers zulk een broederschap vormen, zij het geteekend door eigen dan wel door anderer leed. Mochten zij zich gevoelen als een groot heirleger van in de stilte opmarcheerende officieren en manschappen, die den strijd aangebonden hebben tegen de schending en vernietiging van levenskracht en levensvreugde, evenals Schweitzer gedragen door den eerbied voor het leven. Vandaag zijn vele maatschappelijke werkers en werksters, oud-leerlingen der School voor Maatschappelijk Werk naar hier getogen om het feit te herdenken, dat zij veertig jaar geleden werd opgericht. Zij vieren gezamenlijk feest, omdat hun oude school nog bestaat en leeft. Moge de blijdschap daarover echt en warm zijn en het wederzien van oude bekenden alsook het aanknoopen van nieuwe banden dezen dag tot een vreugdevollen stempelen. Maar van grooter gewicht zou wezen, indien zij van hier gingen en hun werk weer opvatten, sterker bewust van hun saamhoorigheid en van een samen gedragen verantwoordelijkheid tegenover het maatschappelijk leed, waarvan de samenleving doordrenkt is.

Wij weten wel, het maatschappelijk werk is gebrekkig werk. Noemde ik het met zijn verachters zelf niet lapwerk? Maar het is helaas ook gebrekkig, omdat het nog zooveel op ondeskundige wijze verricht wordt. Daaraan mogen wij op dezen dag wel in het bijzonder denken, dat het nog zoo weinig tot de wereld is doorgedrongen, dat maatschappelijk werk vakkennis vereischt, met het gevolg, dat voor het beroeps-maatschappelijk werk veel en veel te weinig gelden worden uitgetrokken. Maar het allergrootste gebrek, dat eraan kleeft, is het tekort aan liefde, aan tact, aan toewijding, aan eerbied voor den medemensch en zijn nood.

Moge de vrucht van dezen dag zijn, dat de vereenigde maatschappelijke werkers en werksters van hier gaan met het vaste voornemen en met de ernstige bede hun moeizamen arbeid van allen dag, hun lapwerk, maar hun heilig lapwerk, te mogen doen, zooals het behoort te worden gedaan.

En mogen zij, die in eenigerlei vorm een taak hebben aan de School voor Maatschappelijk Werk sterker ervan doordrongen zijn, dat zij geroepen zijn eraan mede te werken, dat de samenleving wordt voorzien van maatschappelijke werkers, toegerust op een wijze, in harmonie met de beteekenis van het maatschappelijk werk, in het algemeen en in het bijzonder in dezen zwaren tijd.